

LES SÈQUIES DEL GAIÀ (TRAM FINAL DEL RIU). EL PROJECTE DE RECUPERACIÓ DE LES SÈQUIES DEL CURS BAIX DEL RIU GAIÀ

Hèctor Hernández Socias

1. EL CURS BAIX DEL RIU GAIÀ

El Gaià és un riu típicament mediterrani, d'uns 60 quilòmetres de llargada. Formalment, neix a les fonts de les Canelles a Santa Coloma de Queralt, s'endinsa per la serralada prelitoral tot travessant diversos pobles fins que arriba als termes municipals del Catllar i Vespella de Gaià, a la subcomarca del Baix Gaià, on tota l'aigua que hi arriba s'embassa al pantà de Gaià. L'any 1975 es va inaugurar aquest embassament, propietat de l'empresa Repsol, amb la finalitat de subministrar aigua a la petroquímica que té aquesta empresa al Morell. Des de la seva construcció, el cabal natural del Baix Gaià és inexistent. Aquesta manca d'aigua als onze quilòmetres finals del riu han provocat la degradació dels valors naturals propis d'aquests ecosistemes fluvials i la pèrdua del valor social del riu entre d'altres.

El curs baix del Gaià travessa quatre municipis, el Catllar, la Riera de Gaià, Altafulla i Tamarit (actualment, municipi de Tarragona), on desemboca al mar, o si més no així ho feia fins fa uns trenta anys a la platja de Tamarit. En un d'aquests municipis, a la Riera, hi trobem la resclosa de la Riera (o de Ferran), indret característic d'aquest tram baix per la seva importància històrica com a punt de retenció i distribució d'aigua per totes les hortes fèrtils de la plana al·luvial d'aquesta part baixa del riu. Volem destacar aquest punt del curs baix del riu Gaià, perquè és l'únic punt entre la desembocadura i l'embassament que presenta una làmina d'aigua constant durant quasi tot l'any, bàsicament, perquè rep les aigües sobreres de la comunitat de regants de la Riera i s'ha consolidat com una zona humida necessària per a la supervivència de moltes espècies, com ara la tortuga de rierol. Bàsicament, aquesta resclosa alimentava la sèquia de les hortes de Ferran i la bassa del Molí del Pas, i a diferència de la resta de rescloses del riu que es construïen bàsicament amb fusta, aquesta resclosa de la Riera està feta d'obra, aprofitant com a materials els mateixos còdols de riu relligats amb argamassa. No hi ha massa informació sobre la seva construcció, però sembla que després de les destrosses produïdes per les avingudes d'aigua (popularment

conegudes al Baix Gaià com a Gaianades) de l'any 1921, es decidís de fer aquesta d'obra a causa de la seva importància estratègica i l'extensió de zona regada aigües avall.

□ Figura 1. La desembocadura i la resclosa de la Riera de Gaià. Actualment, les úniques dues zones humides del curs baix del riu.

La nova ampliació de la Xarxa Natura 2000 ha inclòs quasi tot el curs baix del riu Gaià, conjuntament amb l'entorn natural de l'embassament del Gaià i part del curs mig del riu, fins l'albereda de Santes Creus (espai ja catalogat dins del PEIN). Aquest nou espai de la Xarxa Natura 2000 de 2.998 hectàrees de superfície, s'anomena Riu Gaià (codi: ES5140019) i la seva catalogació com a ZEPA i d'acord amb l'article 20 de la Llei 12/2006, de 27 de juliol, les zones declarades de protecció especial per a ocells (ZEPA) implica la inclusió automàtica en el Pla d'Espais d'Interès Natural. Així, doncs, podem afirmar que aquests onze quilòmetres finals de riu estan protegits entre l'espai natural de la desembocadura i l'espai natural anomenat riu Gaià.

En un altre sentit, aquest tram de riu també suposa un punt de comunicació per a les persones, ja que està inclòs dins de la ruta dels Castells del Baix Gaià, confeccionada pel Consell Comarcal del Tarragonès amb el suport dels diversos ajuntaments del Baix Gaià. El fet que aquest itinerari passi pel riu, implica la necessitat real d'adequar-lo, l'eliminació de la vegetació al·lòctona que envaeix i millorar la qualitat paisatgística d'aquest entorn natural per permetre el pas de caminants i ciclistes, afavorint entre d'altres el turisme rural de la zona.

2. EL PROJECTE

Des de la construcció de l'embassament del Catllar i amb la progressiva desaparició del sector de la pagesia, les antigues canalitzacions i captacions d'aigua han quedat en desús i amb el temps han caigut en l'oblit. Aquestes conduccions no deixen de ser un miratge del que havia estat la cultura de l'aprofitament de l'aigua, com també dels recursos humans i econòmics que s'hi van destinar per aconseguir-ho. Ja quasi a la desembocadura del riu, dins de l'antic terme de Tamarit, en el tram del Gaià entre el pont de l'antiga carretera nacional 340 i el pont del

ferrocarril, es conserven a costat i costat trams de la sèquia que portava aigua a les hortes de la plana de Tamarit. La desaparició de la comunitat de regants d'Altafulla i Tamarit, després de la construcció de l'embassament, va provocar el definitiu abandó de la sèquia i la xarxa de petites canalitzacions que s'havien fet per aprofitar-ne l'aigua.

□ Figura 2: Un tram de la sèquia de desguàs del Molí del Pas abans i després de l'actuació.

La sèquia principal que trobem al marge dret és la sèquia de desguàs del molí del Pas. Aquesta conducció està feta de terra i presenta alguns elements de pedra, com ara una mina que funcionava com a sífó portant l'aigua d'un costat a l'altre del riu. Sèquia i sífó s'han recuperat mitjançant un projecte impulsat per l'Associació Mediambiental la Sínia i finançat per l'Obra Social de "la Caixa" i el suport del Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Tarragona. Actualment i a través d'aquesta proposta s'ha fet transitable per als vianants i ciclistes que en vulguin gaudir. Potser en un futur es pot plantejar la recuperació de nous trams de la sèquia que podrien funcionar com a camí que uneixi els diversos pobles riberencs, un cop recuperat el cabal ambiental del riu. I perquè no, amb combinació amb la restauració del molí del Pas com a centre d'interpretació de l'agricultura i l'ús de l'aigua a les fèrtils hortes del Gaià.

Els objectius principals d'aquest projecte han estat la recuperació de l'antiga sèquia i els elements que hi resten com ara una antiga mina sífònica, donar accessibilitat a la sèquia perquè

les persones hi puguin accedir i fer difusió d'aquest patrimoni local, col·locant els plafons informatius, fent una edició d'un quadern de treballs per a escolars i un díptic. També es va encomanar un treball de recerca a l'historiador Joan Carles Blanch per conèixer millor els orígens i la història d'aquestes sèquies. I, per últim, s'ha traslladat part d'aquesta informació a la pàgina web www.riugaia.cat, on hi ha diversa informació relacionada amb aquest projecte i d'altres propostes de l'associació al curs baix del riu Gaià.